

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/B/2020/36109009325746436

MEDZINÁRODNÉ DETERMINANTY SÚČASNEJ POLITICKEJ
KRÍZY VO VENEZUELE
Bakalárska práca

2020

Jakub Chovanec

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

MEDZINÁRODNÉ DETERMINANTY SÚČASNEJ
POLITICKEJ KRÍZY VO VENEZUELE

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov
Vedúci záverečnej práce: Mgr. František Škvrnda, PhD.

Bratislava 2020

Jakub Chovanec

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujem, že táto práca je mojím autorským dielom, ktoré som vypracoval samostatne. Všetky zdroje, pramene, literatúru, ktoré som pri tvorbe svojej práce použil, alebo som z nich čerpal, v práci riadne citujem s uvedením úplného odkazu na príslušný zdroj.

V Bratislave, dňa 22.5.2020

.....

Pod'akovanie

Chcel by som sa poďakovať pánovi Mgr. Františkovi Škvrndovi, PhD. za odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri písaní tejto bakalárskej práce, ale predovšetkým za jeho trpezlivosť a čas.

V Bratislave, dňa 22.5.2020

.....

ABSTRAKT

CHOVANEK, Jakub: *Medzinárodné determinanty súčasnej politickej krízy vo Venezuele*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Mgr. František Škvrnda, PhD. Bratislava: FMV, 2020, počet strán: 40.

Cieľom záverečnej (bakalárskej) práce je preskúmať mieru medzinárodnej angažovanosti v súčasnej politickej kríze vo Venezuele. Práca je rozdelená do 3 kapitol. Obsahuje 2 grafy a 2 prílohy. Prvá kapitola je venovaná stručnému popisu politickej histórie Venezuely a vplyvu ťažby ropy na venezuelskú ekonomiku. V ďalšej časti sa charakterizuje postupná politicko-ekonomická premena v období vlády Huga Cháveza. Taktiež sa dotýka problematiky zahranično-politického smerovania Venezuely v tomto období. Záverečná kapitola sa zaoberá momentálnym vývojom venezuelskej krízy a analyzuje rozdielne postoje zahraničných aktérov vo vzťahu k vláde, ako aj predstaviteľom opozície. Jedným z návrhov riešenia danej problematiky je zvýšenie medzinárodného úsilia o nezávislý dialóg medzi vládou a predstaviteľmi opozície.

Kľúčové slová: Venezuela, USA, ropný priemysel, chávizmus, humanitárna kríza, medzinárodné vzťahy

ABSTRACT

CHOVANEC, Jakub: *International determinants of the current political crisis in Venezuela*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Departement of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Tutor: Mgr. František Škvrnda, PhD. Bratislava: FMV, 2020, p.: 40.

The aim of the final (bachelor) thesis is to examine the degree of international involvement in the current political crisis in Venezuela. The work is divided into 3 chapters. It contains 2 graphs and 2 appendices. The first chapter is devoted to a brief description of the political history of Venezuela and the impact of oil extraction on the Venezuelan economy. The next part characterizes the gradual political and economic transformation during the reign of Hugo Chávez. It also touches on the issue of Venezuela's foreign policy direction in this period. The final chapter deals with the current development of the Venezuelan crisis and analyzes the different attitudes of foreign actors in relation to the government as well as representatives of the opposition. One of the proposals to address this issue is to increase international efforts for an independent dialogue between the government and opposition leaders.

Keywords: Venezuela, USA, oil industry, chavism, humanitarian crisis, international relations

Obsah

1	Úvod	7
2	Metodika a cieľ práce	8
3	Všeobecné charakteristiky hospodárstva a politiky modernej Venezuely	9
	3.1.1 Zrod ropného priemyslu vo Venezuele a jeho dôsledky na hospodárstvo krajiny	9
	3.1.2 Politický vývoj vo Venezuele pred nástupom Cháveza	11
	3.1.3 Úpadok ropného priemyslu a demokracie paktu 3 strán	14
	3.1.4 Faktory, ktoré prispeli k odmietnutiu demokracie paktu 3 strán	15
4	Venezuela v období Huga Cháveza	17
	4.1.1 Nárast nesúhlasu	18
	4.1.2 Pokusy o zvrhnutie Chávezovej vlády	20
	4.2 Sociálna a ekonomická politika Huga Cháveza	22
	4.2.1 „misie“ ako zbraň proti referendu	22
	4.3 Zahranično-politické vzťahy v období Huga Cháveza	24
	4.3.1 Zahranično-politické vzťahy s USA	25
	4.3.2 Zahranično – politické vzťahy s Čínou, Iránom a Ruskom	27
5	Angažovanosť zahraničia v súčasnej venezuelskej kríze	29
	5.1.1 Momentálna situácia	29
	5.1.2 Ekonomická kríza	30
	5.1.3 Postoj USA ku všeobecnej situácii vo Venezuele	32
	5.1.4 Odlišný postoj Ruska a Číny	33
	Zoznam použitej literatúry	35
	Elektronické zdroje	36
	Zoznam príloh	40

1 Úvod

V súčasnosti sme obklopení veľkým množstvom správ a informácií, ktoré nám stručne popisujú závažnosť momentálnej ekonomickej a politickej krízy vo Venezuele. Treba však mať na pamäti, že Venezuela bola v minulosti jednou z najvyspelejších krajín Latinskej Ameriky a k súčasnému stavu sa nedopracovala zo dňa na deň. Preto pokladáme za dôležité pozrieť sa na celú problematiku objektívne, zahŕňajúc do práce aj udalosti, ktoré kríze predchádzali, aby sme sa pokúsili čitateľovi objasniť mieru, do akej sa na vzniku a pokračovaní tejto krízy podieľali medzinárodní aktéri.

Naša práca sa zaoberá otázkou, v akom rozsahu prispelo vmiešavanie sa zahraničia k eskalácii napätia v politickej sfére, ako aj k zhoršeniu životných podmienok vo Venezuele. Práca hľadá previazanosť medzi venezuelskou ekonomikou, založenou na ropnom priemysle, a jej politickým vývojom. Rieši politicko-ekonomickú zmenu, ktorá nastala po nástupe Huga Cháveza na post prezidenta, ktorá dodnes ovplyvňuje dianie v domácej, ako aj zahraničnej politike Venezuely.

V prvej kapitole popisujeme zrod ropného priemyslu vo Venezuele a jeho dôsledky na hospodárstvo. Pokračujeme zmenami v politickom nastavení Venezuely v druhej polovici 20. storočia, ktoré vyvrcholili do odmietnutia demokracie Paktu 3 strán. V závere popisujeme faktory, ktoré podnietili vznik priaznivej situácie pre nástup Huga Cháveza k moci.

Druhá kapitola našej práce predstavuje priesek Chávezovej politickej kariéry, kde ďalej skúmame okolnosti, za ktorých sa udiali protesty proti jeho vláde, do istej miery podporované zahraničím. Analyzujeme dopad programu Chávezových „misií“ na venezuelskú ekonomiku, ktoré predstavovali jeho reakciu na jeho znižujúcu sa popularitu. Dôležitá je najmä posledná časť kapitoly, kde kladieme dôraz na výraznú zmenu v zahranično-politickom smerovaní Venezuely počas vlády Huga Cháveza.

Posledná kapitola vykresľuje priebeh súčasnej venezuelskej krízy, ktorá zasiahla všetky aspekty života vo Venezuele, ako aj postavenie Venezuely ako štátu. Detailnejšie v nej popisujeme ekonomický úpadok, ktorý zachvátil venezuelské hospodárstvo. V druhej časti tejto kapitoly, detailnejšie ozrejmujeme postoje hlavných medzinárodných aktérov politickej roztrieštenosti Venezuely, predovšetkým vplyv amerických sankcií, či zväčšujúcu sa angažovanosť Ruskej federácie.

2 Metodika a cieľ práce

Hlavný cieľ našej práce predstavuje objasnenie príčin súčasnej venezuelskej krízy, ktoré pochádzajú rovnako z vnútorných, ako aj z vonkajších determinantov. Dôležité pre našu prácu bolo posúdiť, do akej miery prispeli k momentálnej situácii činitele vnútorné a do akej miery zohráva rolu zahraničná angažovanosť.

V prvej časti našej práce sme čerpali predovšetkým z odbornej knižnej literatúry, ktorá nám pomohla ozrejmiť previazanosť ropy a venezuelského hospodárstva, či postupný politický vývoj v druhej polovici 20. storočia.

Pri analýze zmien, ktoré nastali počas vlády Huga Cháveza sme si okrem klasickej knižnej literatúry pomohli aj video zdrojmi a odbornými časopismi. K tejto kapitole sme priložili grafy, ktoré čitateľovi bližšie znázorňujú danú problematiku.

V poslednej kapitole sme čerpali najmä z aktuálnych analýz prístupných online, ktoré informovali o nedávnom vývoji udalostí vo Venezuele. Pre bližšiu predstavu o postoji rôznych štátov k venezuelskej situácii, nájde čitateľ v prílohe schému geografického rozloženia zahraničnej podpory.

Prácu sme vypracovali v snahe, čo najobjektívnejšie zasvätiť čitateľa do podrobností venezuelského politického dejiska, s cieľom pochopiť súvislosti a získať o situácii lepší prehľad.

V práci sme využili všeobecné metódy odborného charakteru, akými sú deskripčia v zmysle opisu problematiky, abstrakcia, indukcia a dedukcia, komparácia a kontextuálna analýza. Využívali sme aj historickú metódu, najmä v chronologicky usporiadanom opise vývoja venezuelskej politiky.

3 Všeobecné charakteristiky hospodárstva a politiky modernej Venezuely

V prvej kapitole našej práce sa pokúsime stručne popísať všeobecné charakteristiky hospodárstva a politiky modernej Venezuely. Takýto postup považujeme za vhodný začiatok našej práce, pretože bez všeobecných charakteristík hospodárstva a politiky modernej Venezuely by sme nemohli pristúpiť k ďalšej časti našej práce, a to konkrétne k hľadaniu a identifikácii medzinárodných determinantov súčasnej politickej krízy vo Venezuele.

V nasledujúcej kapitole sa zameriame predovšetkým na históriu venezuelského ropného priemyslu, ktorý zohráva v súčasnej politickej krízy Venezuely kľúčovú úlohu. Je možné uvažovať dokonca aj nad tým, že sú to práve spory o výrobu a predaj venezuelskej ropy, ktoré sú príčinou medzinárodného vmiešavania sa cudzích mocností do vnútropolitických pomerov tejto krajiny. Skúmanie takejto hypotézy si vyžaduje v prvom rade aspoň stručný exkurz do dejín venezuelského ropného priemyslu a s ním spojených ekonomických a politických aspektov

3.1.1 Zrod ropného priemyslu vo Venezuele a jeho dôsledky na hospodárstvo krajiny

Územie Venezuely oplývalo zásobami surovej ropy už od nepamäti. Domorodé obyvateľstvo pri jazere Maracaibo využívalo asfalt na zatesňovanie svojich striech, obchodných košov, lodí atď. Prvé významné nálezy ropy uskutočnila spoločnosť *Caribbean Petroleum Company*, ktorá už v roku 1914 uviedla do prevádzky prvé komerčné ropné pole Mene Grande vo Venezuele, v oblasti jazera Maracaibo. Vo Venezuele sa tak v prvej štvrtine 20. storočia začali usídľovať viaceré americké a európske ropné spoločnosti.¹ V roku 1929 bolo vo Venezuele registrovaných už 107 zahraničných ťažobných spoločností.²

Vplyv ropy na venezuelskú ekonomiku bol výrazný už od počiatkov komerčného

¹ SALAS, M. Tinker. The Enduring Legacy: Oil, Culture, and Society in Venezuela. 7. vyd. Durham, London: Duke University Press, 2009. str. 39-40. ISBN 978-0-8223-9223-1.

² A Short History of Oil Development in Venezuela. In: Venezuela Up to Date [online]. strana 9, roč. 9, č. 8 – september 1959. [cit. 2020-01-25] Dostupné na : <https://books.google.sk/books?id=ZcIXEPWHR98C&pg=PP3&dq=venezuela+oil+history&hl=sk&sa=X&ved=0ahUKEwi8jPrznOjnAhXF1wKHaoCDUsQ6AEIKDAA#v=onepage&q=venezuela%20oil%20history&f=false>

ťaženia – v roku 1920 vyvážala Venezuela najviac ropy na svete a do roku 1935 tvorila ropa 91.2 % celkového exportu. Ekonomická orientácia sa zmenila z pôvodnej poľnohospodárskej na priemyselnú krajinu, ktorá sa orientuje len na jeden sektor – na ropný priemysel. V ekonomike Venezuely sa postupne prejavila tzv. holandská choroba, ktorá je typická práve pre jednostranne orientovaný priemysel krajiny. To spôsobilo stále väčšie a väčšie zaostávanie ostatných hospodárskych odvetví a nutnosť importovať produkty zo zahraničia

Tento trend prevládal prakticky celé 20. storočie. Zatiaľ čo do roku 1920 tvorilo poľnohospodárstvo približne 50% HDP danej krajiny, do roku 1950 sa znížilo len na 10%. V roku 2000 tvorilo poľnohospodárstvo už len nepatrných 6 % HDP, čo predstavuje najnižšie číslo spomedzi všetkých štátov Latinskej Ameriky.³

Vzťahy Venezuely so zahraničnými štátmi determinoval práve ropný priemysel. Už počas obdobia druhej svetovej vojny sa Venezuela stala najstabilnejším dodávateľom ropy Do USA. Ako poznamenáva Noam Chomsky, „USA sa začali postupne zmocňovať venezuelského ropného priemyslu najmä ku koncu druhej svetovej vojny. Vláda USA vtedy rozpoznala príležitosť stať sa ekonomickým hegemonom vo Venezuele a dotlačila venezuelskú vládu k tomu, aby sa odpútala od vplyvu Británie. Ešte počas druhej svetovej vojny súhlasil establišment USA s otvorenou obchodnou politikou voči Venezuele, výmenou za možnosť väčšej angažovanosti vo venezuelskom ropnom priemysle. Efekt sa dostavil rýchlo – v podobe expanzie ťažby ropy, z ktorej profitovali predovšetkým USA, čím opäť upevnilo svoj vplyv na ekonomiku Venezuely.“⁴

Vďaka previazanosti venezuelského priemyslu a ekonomiky na jednu z najsilnejších svetových ekonomík sa Venezuela stala významným motorom svetového hospodárstva. Cenou za toto postavenie však bol nárast korupcie – vo Venezuele dokonca zľudovelo prirovnanie ropy k diablovmu výkalu. Bežní ľudia verili, že ťažké časy vo Venezuele pominú až potiaľ, pokiaľ nebude vytážená posledná kvapka ropy (por. Derham 2010, 84 a 144).

Takéto negatívne spoločenské vnímanie ropného priemyslu možno vysvetliť viacerými skutočnosťami. Rýchla premena ekonomiky spôsobila, že vo Venezuele sa

³ WILPERT, Gregory. Changing Venezuela By Taking Power: The History and Policies of the Chieuz Goarnment. London: Verso, 2007. str. 10-11. ISBN: 978-1-8 4467-552-4

⁴ KOVALIK, Dan – STONE, Oliver. The Plot To Overthrow Venezuela. New York: Hotbooks publishing, 2019. str. 30. ISBN 978-1-5107-5073-9

spretrhali tradičné sociálne štruktúry a väzby – zatiaľ čo v iných štátoch Latinskej Ameriky zohrávala dôležitú úlohu trieda „zemepánov“ (*propietarios*), vo Venezuele táto trieda takmer úplne stratila vplyv. Náhla transformácia venezuelskej ekonomiky a s ňou spojené posilnenie centrálnej moci štátu spôsobili, že sa v krajine nestihli dostatočne rozvinúť iné hospodárske odvetvia, ktoré by pomohli postupne slabnúcim zemepánom udržiavať ich spoločenský vplyv a tradičný spôsob obživy.

3.1.2 Politický vývoj vo Venezuele pred nástupom Cháveza

Politický vývoj vo Venezuele bol výrazne determinovaný ropným priemyslom. V akom zmysle však tieto dve aspekty spolu koexistovali? Na to, aby sme zodpovedali takto položenú otázku, sa musíme stručne zmieniť o počiatkoch modernej venezuelskej politiky.

Na začiatku 20. storočia vládol vo Venezuele beštiálny autokrat a diktátor Juan Vicente Gómez Chacón (1908-1935).⁵ Gómez si zabezpečoval politický vplyv a stabilitu svojej vlády opierajúcej sa o armádu tým, že udeľoval americkým a európskym firmám výsady na ťažbu ropy. Počas neskoršieho obdobia jeho vlády prebiehalo v krajine viacero protestov, počas ktorých sa sformovala opozícia usilujúca o nastolenie demokracie v krajine. Jednou z najvýznamnejších pozičných skupín bola *Generación del 28*, ktorej predstavitelia museli v roku 1928 odísť do exilu v Kolumbii. Členovia tejto skupiny stáli v roku 1931 pri sformovaní Národnej demokratickej strany (*Partido Democrático Nacional*). V tomto období sa v kolumbijskom exile sformuje takisto Komunistická strana Venezuely (*Partido Comunista de Venezuela*).

Po Gómezovom zvrhnutí vládli prezidenti Eleazar López Contreras (1935-1941) a Isaías Medina Angarita (1941-1945), ktorí mali takisto tradične dobré vzťahy s USA a Európskymi mocnosťami. Druhý menovaný z nich sa stal dokonca prvým venezuelským prezidentom, ktorý navštívil USA a prezidenta Roosevelta. Snahy o demokratizáciu spoločnosti boli v tomto období náročné a veľmi obmedzované – López Contreras bol v očiach exilových politikov vnímaný ako Gómezov nástupca (*gomecista*), zatiaľ čo režim Angarita si napriek tomu, že Angarita bol prvým mužom Venezuelskej demokratickej strany

⁵ Opis jeho drastických metód likvidácie politických protivníkov, ako aj prepojenie jeho vlády na zahraničie, poskytuje práca McBeth 1983.

Venezuely (*Partido Democrático Venezolano*) vyslúžil prezývku „autokracia s liberálnou fasádou“.⁶ Venezuela bola v tomto období hlavný vývozca ropy pre spojenecké armády USA a Európy (hlavne Anglicko).

V roku 1945 sa uskutočňuje prevrat, ktorý vedie významný predstaviteľ venezuelskej exilovej demokracie, označovaný za „otca venezuelskej demokracie“, Rómulo Ernesto Betancourt Bello. Betancourt, v mladosti stúpenec komunistickej strany, po návrate z exilu pretransformoval v roku 1941 Národnú demokratickú stranu na Demokratickú akciu (*Acción Democrática*, ďalej len AD). Hoci jeho prvá vláda trvala len tri roky, v tomto krátkom období sa vyprofiloval ako neústupný bojovník proti zahraničným ropným spoločnostiam. Bol pripravený zahájiť reformu ropného priemyslu, ktorá spočívala v jeho znárodnení a jeho snahy sa skončili novou zdaňovacou politikou, ktorá mala priniesť Venezuele viac peňazí z obchodu s ropou. V krajine začali fungovať odbory a robotnícke organizácie, ktorým štát garantoval lepšie pracovné a platové podmienky. Betancourtova vláda bola okrem iného dôležitou aj preto, že počas jej obdobia sa sformovali viaceré nezávislé politické subjekty, čím sa krajina skutočne viac priblížila k západným politickým systémom. Medzi týmito politickými stranami bola aj strana kresťanskej demokracie (COPEI) a Demokratická republikánska únia (*Unión Republicana Democrática*, ďalej len URD).

Krátko po tom, ako sa vo Venezuele uskutočnili prvé skutočne demokratické voľby v roku 1947, v ktorých bol za prezidenta zvolený Rómulo Gallegos, nastáva štátny prevrat a vládu strhne na svoju stranu vojenská junta na čele ktorej stojí Carlos Román Delgado Chalbaud Gómez. Najvýraznejším predstaviteľom vlády vojenskej junty sa stane Pérez Jimenéz (1953-1958), ktorý vypracuje novú ústavu, kde výrazne okliešťuje práva opozície, ako aj akékoľvek iné protivládne hnutia. Jeho režim charakterizuje najmä tvrdá represia občianskej slobody, neodôvodnené väznenie či mučenie. Jimenézov režim charakterizoval tiež program Novej národnej zmluvy (*Nuevo tratado nacional*). Viac ako 33% vládnych výdavkov bolo vyčlenených na masívny rozvoj infraštruktúry, ako aj zdravotníctva. Jimenézov pravicový režim sa tešil bohatej podpore zo zahraničia, predovšetkým vlády USA, ktorá tvorila jeho hlavného obchodného partnera. V dôsledku tohto vzťahu sa zvyšuje

⁶ DERHAM, Michael. *Politics in Venezuela: Explaining Hugo Chávez*. Bern: Peter Lang, 2010. str. 70. ISBN 978-3-0343-0109-1

obchodná aktivita medzi Venezuelou a spoločnosťami Esso a Royal Dutch Shell. Jimenézov režim sa v roku 1958 po viacerých dňoch protestov zrútil a samotný diktátor odchádza za dramatických okolností do exilu.⁷

Po tom, ako nastal v roku 1958 ďalší prevrat, niektoré významné politické subjekty sa dohodli na uzavretí paktu známeho ako *Punto Fijo* – išlo o strany kresťanských demokratov (COPEI) a sociálno-demokratických strán (URD, AD). Táto dohoda – okrem toho, že rozdeľovala moc a vládu medzi jednotlivými signatármi – určovala aj základnú orientáciu ekonomiky a politiky krajiny, ktoré mali byť v súlade s tradičnými požiadavkami oligarchie, napojenej na zahraničné ťažobné ropné spoločnosti. Kresťanská cirkev mala zabezpečovať štátne vzdelávanie a zdravotníctvo (Myers 2018). Problém bol v tom, že ľavicovejšie spektrum členov URD a AD s dohodou nesúhlasilo a z dohody boli úplne vylúčení aj komunisti, ktorí predstavovali vo Venezuele relatívne silné politické hnutie. Týmto paktom sa tak v konečnom dôsledku stala politická scéna menej pružnou, čo do značnej miery prispelo k prehĺbeniu politickej apatie.

Ďalším významným determinantom politického vývoja sa stal vstup Venezuely do organizácie OPEC v roku 1960. Spolu s Iránom, Irakom, Kuwajtom a Saudskou Arábiou sa Venezuela stáva dôležitým hráčom na globálnom trhu s ropou, pretože ako člen tohto združenia môže priamo upravovať a riadiť jej cenu.⁸ V tejto dekáde implementovala venezuelská vláda politiku s heslom „žiadne ďalšie ústupky“, čo v praxi znamenalo znárodňovanie firiem produkujúcich ropu.

Prezident Carlos Andrés Pérez Rodríguez podpísal v roku 1976 zákon, ktorý priamo umožňoval vláde riadiť zásoby a obchod s ropnými produktmi a založil spoločnosť *Petroleos de Venezuela S. A.* (PDVSA). Táto spoločnosť zodpovedala za plánovanie, koordináciu a kontrolu celého ropného priemyslu krajiny. Spočiatku bola tvorená troma samostatnými pobočkami (Lagoven, Maraven, Corpoven), ktoré produkovali až 2,3 miliónov barelov ropy denne a ich investície konštantne narastali. Významným politickým dôsledkom Pérezových aktivít bolo potlačenie politického vplyvu ropných barónov, ktorí dostali len minimálny

⁷ TRAVER, H. Michael – FREDERICK, C. Julia. *The History Of Venezuela*. London: Greenwood Press, 2005. str. 94-98. ISBN: 0-313-33525-7.

⁸ RABE, Stephen. *The Road to OPEC. United States Relations with Venezuela, 1919-1976*. Austin. USA: University of Texas Press, 1982. str. 12. ISBN: 978-1-4773-0179.

priestor v novej politike „žiadnych ústupkov“. PDVSA sa v 80-tych rokoch 20. storočia vypracovala na jedného z najspoľahlivejších a najväčších dodávateľov ropy na svete. Rast spoločnosti je možné pozorovať aj v tom, že postupne kupovala ropné rafinérie v Európe, Spojených štátoch a v oblasti Karibiku. PDVSA sa v septembri roku 1986 stala dokonca vlastníkom firmy *Citgo* v USA, čím sa jej podarilo zabezpečiť si jednoduchý spôsob predávania pohonných hmôt. Ku tomu sa pridali obchodné kontrakty s *Ruhr Oel* v Nemecku, s *Nynas* vo Švédsku, ďalej v Belgicku a na ostrovoch Curacao.⁹ S týmto obdobím je spájaná aj politická stabilita, nezvyčajná v krajinách Južnej Ameriky, ktorá však bola udržiavaná aj cestami potláčania slobody, či závislosti na obchode s ropou. Demokracii v tom čase pomohlo aj to, že vďaka slabým „zemepánom“, ktorí v ostatných krajinách Latinskej Ameriky mali značný politický vplyv, nimi voľby nemohli byť priamo ovplyvňované, aj keby znamenali, že ohrozia záujmy zemepánov. Dôsledkom hospodárstva orientovaného na obchod s ropou, sa priamo v štáte samotnom zhromažďovalo bohatstvo (vďaka štátnym ropným podnikom), kde potom oligarchovia nedostávali priestor získať moc, čo vytváralo dojem štátu, ktorý vyzerá, že dokáže vyriešiť všetky problémy. Vďaka takémuto nastaveniu politiky však oslabla občianska spoločnosť, čo pomohlo k vytvoreniu tzv. „pragmatickej“ demokracie.

3.1.3 *Úpadok ropného priemyslu a demokracie paktu 3 strán*

V októbri 1981, Peter Merkl, americký politológ ešte napísal: „Zdá sa, že jediná cesta k demokratickej budúcnosti pre rozvíjajúce sa krajiny, by mohla byť tá, ktorou sa vydala Venezuela. V skutočnosti je dokonca učebnicovým príkladom ako by sa krok po kroku malo postupovať.“

Pri snahe porozumieť vývoju udalostí vo Venezuele, sa nám ponúka príležitosť vnímať proces vývoja krajín zo širšieho hľadiska. Jeden z najmarkantnejších, no zatiaľ nedostatočne preštudovaných poznatkov o ekonomickom raste je, že neschopnosť krajín dostať sa na vyššiu životnú úroveň spočíva skôr v tom, že ju nedokážu udržať, ako by ju nedokázali dosiahnuť. Argentína, Sovietsky zväz a Indonézia, sú príkladom krajín, ktoré boli

⁹ ALVAREZ Johannes – FIORITO James. *Ethics of Development in a Global Environment: Venezuelan Oil Unifying Latin-America*. [online]. 1.vyd. Stanford: Stanford University. June 2, 2005. str. 6. [cit 2020-01-29] Dostupné na: <https://www.scribd.com/document/72930510/Venezuelan-Oil-Unifying-Latin-America>

predkladané ako vzor predtým, než sa ich ekonomika zrútila¹⁰.

Venezuela vstúpila v roku 1979 do dvadsať-ročnej špirály ekonomického úpadku aj vďaka klesajúcim cenám pohonných hmôt, ktoré sa odzrkadlili najmä na prudko klesajúcom hrubom domácom produkte na obyvateľa, ako aj na príjme z predaja ropy. Problém krajiny nespočíval iba v cenách pohonných hmôt, ale aj v narastajúcich marginálnych nákladoch na produkciu ropy a v postupne sa zvyšujúcom počte obyvateľov. Dokonca ani dva ropné šoky, prvý spôsobila revolúcia v Iráne (1980) a druhý vojna v Perzskom zálive (1993) nedokázali zabrániť neodvratiteľnému úpadku venezuelskej ekonomiky.

Úpadok a zostup jasne dokazujú aj štatistiky, ktoré hovoria o znížení čistého príjmu na obyvateľa v rokoch 1979 až 1999 o 27%. Kým miera chudoby predstavovala len 17% v roku 1980, do roku 1996 sa zvýšila až na 65%.¹¹ Obrovský šok zažila najmä stredná trieda obyvateľstva, očakávajúca skôr rast svojej životnej úrovne, ktorý pozorovala za posledných dvadsať rokoch, ako jej pokles.

3.1.4 Faktory, ktoré prispeli k odmietnutiu demokracie paktu 3 strán

Po prvé môžeme uviesť ako jednu z príčin to, že lojalnosť obyvateľov voči systému bola kupovaná najmä peniazmi plynúcimi z predaja ropy, ako skutočne premyslenými politickými argumentmi. To znamenalo, že keď sa štát dostal do dvadsať-ročného úpadku, zmenila sa aj ochota ľudí podporovať tie isté politické strany. V neposlednom rade sa k tomu v roku 1989 pridal prezident Carlos Andrés Pérez, obracajúci sa na Medzinárodný menový fond, s cieľom získať nové pôžičky. Snaha o vylepšenie si renomé predstavením neo-liberálnych reforiem, však viedla len k prehĺbeniu klientelizmu a znižovaniu sociálnych výdavkov. Situácia vyústila až do momentu, kedy vo voľbách v roku 1993, po prvýkrát v demokratickej Venezuele, zvíťazil v prezidentských voľbách kandidát (Rafael Caldera), ktorý nebol členom pôvodného „Punto Fijo“ paktu. Nasledujúcim faktorom, ktorý treba taktiež pomenovať, bola zvýšená senzibilita obyvateľov na všadeprítomnú korupciu, ktorá bola nielen príčinou, ale aj dôsledkom upadajúceho systému. Pochopiteľne ju ľudia vnímajú

¹⁰ HAUSMANN, Ricardo – RODRÍGUEZ, Francisco. Venezuela Before Chávez: Anatomy of an Economic Collapse. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 2014. str. 16. ISBN 978-0-271-05631-9.

¹¹ Universidad Católica Bello, „Proyecto Pobreza“, <http://www.ucab.edu.ve/ivestigacion/ies/pobreza.htm>

viacej, v situácií, kedy má štát menej finančných prostriedkov na zabezpečenie bežných potrieb obyvateľov.

Skostnatené politické štruktúry, nedostatok inovácií, „rodinkárstvo“, to všetko sú ďalšie dôvody, pre ktoré sa zrútil starý politický systém. S narastajúcim tlakom na zmenu však neprichádzala adekvátne odpoveď na rapídne sa meniace podmienky a spoločnosť¹².

¹² WILPERT, Gregory. Changing Venezuela By Taking Power: The History and Policies of the Chieuz Goernment. London: Verso, 2007. str. 13-14. ISBN: 978-1-8 4467-552-4

4 Venezuela v období Huga Cháveza

Hugo Chávez sa narodil v roku 1954, počas totality Peréza Jimenéza, kedy Venezuela zažívala najmä ekonomický rozmach, do obzvlášť chudobnej rodiny. Svoje renomé pozdvihol tým, že sa pridá k armáde, čo bola jedna z mála možností, ako sa dostať k vyššiemu vzdelaniu, napriek chabému rodinnému zázemiu. Týmto prístupom sa Venezuela v tom čase značne odlišovala od ostatných krajín Latinskej Ameriky. Počas štúdií, podobne ako mnoho jeho rovesníkov, sa dostal hlavne k ľavicovým názorom a myšlienkam. Bolo to však v neskoršom kontexte zhoršujúcej sa ekonomickej situácie a strácajúcej sa dôvere v demokraciu, ktorý prinútil mladého Cháveza vstúpiť do politiky.

Po tom, ako bol vystavený občianskej vojne v Kolumbii a zažil na vlastné oči jej krutosť, sa vo veku 23 rokov, v roku 1977, rozhodol založiť tajnú organizáciu s názvom Oslobodzujúca armáda Venezuely (Ejército de Liberación del Pueblo de Venezuela). Tu sa prvýkrát prejavuje jeho vôľa niečo zmeniť. Napätá situácia vo Venezuele sa postupne zhoršovala, keď v roku 1982 založil so skupinkou podobne zmýšľajúcich novú vojenskú organizáciu s názvom Armáda Bolívarskej revolúcie (Ejército Revolucionario Bolivariano). Táto organizácia niesla skratku ľudí EBR – 200, kde číslica 200 symbolizovala 200. výročie narodenia Simona Bolívara. Podstatu a idey Chavézovej revolúcie tvorili najmä: dôležitosť a nutnosť vzdelania, väčšia politická a ekonomická integrácia latinsko-amerických štátov, sociálna spravodlivosť a národná suverenita.

Dôležitý moment za jeho cestou k moci sa objavil vo februári 1992, kedy sa pokúsili zosadiť vládu prezidenta Peréza obsadením prezidentského sídla. Aj kvôli nedostatočnej príprave bol puč neúspešný a Chávez sa ocitol obkľúčený v múzeu v Karakase. V beznádejnej situácii sľúbil, že sa vzdá, ak mu dovoľia adresovať túto informáciu svojim súdruhom. Tu došlo k historickému momentu, kedy sa Chávez objavil počas jednej minúty v štátnej televízii, kde si priznal zodpovednosť za neúspešný štátny puč, čo bolo u politikov prakticky nevídané. V okamžiku sa z neho stal do istej miery štátny hrdina, ktorý národu adresoval, že jeho ciele zatiaľ neboli dosiahnuté.

K stúpajúcej popularite Chavézovho hnutia prispeli aj diametrálne rozdiely medzi tým, ako by podľa ekonomických predpokladov mala vyzeráť Venezuela a v akej situácii sa skutočne nachádzala. Nespokojnosť ľudí spočívala aj v nedostatočnom priestore ľavicovej

politiky, ktorá bola posledných 25 rokov potláčaná.

Po dvoch rokoch strávených vo väzení, kedy dostal milosť od prezidenta Rafaela Antónia Caldera Rodrigueza, si Chávez uvedomil že cesta k moci zaužívaným procesom volieb by tentoraz bola možná. Za pomoci predstaviteľov ľavice, transformuje svoju organizáciu EBR – 200 na tzv. „Hnutie V. republiky“ (Movimiento de la V. República). Tento názov bol šikovne zvolený ako vymedzenie sa voči IV. republike, počas ktorej dominoval pakt Punto Fijo, ktorý sa pre mnohých spájal najmä s korupciou a potláčaním slobôd.

Spojujúc sa so stranami ako „Vlast’ pre všetkých“, Hnutie smerom k socializmu, Komunistická strana Venezuely a ďalšími menšími stranami, dosahuje Chávez vo voľbách 6. decembra 1998, 56.2%¹³ platných voličských hlasov.

K takej veľkej podpore pre nováčika na politickej scéne prispel aj nepriaznivý vývoj udalostí, ktorý tomuto zvoleniu predchádzal. Napriek faktu, že Chávezove prvotné pokusy dostať sa k vláde implikovali aj hrubé násilie. Hoci Chávezova agenda neponúkala nijaké špecifické riešenia, myšlienka revolúcie sa veľkej časti voličom pozdávala. Medzi jeho hlavné body programu patrilo aj sľub kompletne zrevidovať politický systém, ktorý následne začal realizovať zavedením novej ústavy. Jeho voličskú základňu tvorili občania z takmer všetkých príjmových kategórií, no najväčšiu časť z nich tvorili možno voliči strednej triedy, ktorej finančné a životné podmienky sa závažným tempom posledných dvadsať rokov zhoršovali¹⁴.

4.1.1 *Nárast nesúhlasu*

V prvom roku vlády sa v decembri 1999 Chávezovi podarilo uviesť do platnosti aj novú ústavu, po ktorej nasledovali nové prezidentské voľby v roku 2000, kde si upevnil pozíciu s počtom 59.76% hlasov, ktorých väčšinu tvorili najmä voliči s pomedzi najchudobnejších. V národnom zhromaždení získali strany a hnutia podporujúce Chávezovu

¹³ TRINKUNAS, Harold - McCOY, Jennifer. Observation Of The 1998 Venezuelan Elections. In: cartercenter.org. Atlanta, Ga.: Latin American and Caribbean Program, 1999. str. 49. [cit. 2020-03-30] Dostupné na: <https://www.cartercenter.org/documents/1151.pdf>.

¹⁴ WILPERT, Gregory. Changing Venezuela By Taking Power: The History and Policies of the Chievez Goernment. London: Verso, 2007. str. 14-18. ISBN: 978-1-8 4467-552-4

politiku 58.8% z celkového počtu 165 kresiel.¹⁵

Opozícia, ktorá nesúhlasila s jeho socialistickými a pseudo-socialistickými ideami, sa objavuje takmer ihneď po tom ako sa konajú druhé prezidentské voľby. Minister zahraničných vecí, José Rangel, dokonca tvrdil, že na prezidenta bol chystaný atentát, ktorý bol však včas odhalený. Jednalo sa predovšetkým o veľkopodnikateľov, ktorí vyjadrovali nespokojnosť s novou politikou, postupne ako sa Chávez stával viac reštriktívny voči strednej a vyššej triede¹⁶.

Pri bližšej analýze hlasov, ktoré Chávez získal vo voľbách v roku 1998, zistíme, že jeho spôsob politiky priťahoval najmä vyššiu strednú vrstvu, tvoriacu jadro jeho voličskej základne. Môžeme sa domnievať, že nebyť tejto podpory, hlasy chudobnejších by Chávezovi na víťazstvo nestačili, keďže, ako všade na svete, účasť vo voľbách je u nich relatívne menšia v porovnaní so strednou triedou¹⁷. Do referenda v roku 2004, sa stredná trieda a vyššia stredná trieda prakticky úplne vymedzila voči Chávezovej politike a takmer úplne ho opustili.

V neposlednom rade treba spomenúť, prečo sa vytvoril takýto nesúlad medzi Chávezom a príslušníkmi vyšších tried. Pramenilo to skôr z podvedomého pocitu, že sa Chávez, s postupom času, viacej radil k chudobnejším vrstvám, čím sa v očiach bohatších znižoval na ich úroveň. Postupne vyradľoval tzv. „starú gardu“ vo všetkých štátnych sférach, čo u nich vyvolalo strach z úplnej straty moci, viac ako Chávezova ľavicová politická agenda ako taká.

Tu sa vytvorila príležitosť využiť médiá a masovú antikampaň, aby pomocou čiastočného rasizmu a kastovníctva, ktoré sú vo venezuelskej kultúre hlboko zakorenené, obrátili strednú triedu proti Chávezovi¹⁸.

¹⁵ Electoral Observations in the Americas Series, No. 30: Electoral Observation Venezuela, 2000. In: oas.org [online]. Washington, D.C.: UPD publications of the General Secretariat of the Organization of American States, 2002. str. 45. [cit. 2020-04-04]. Dostupné na: http://www.oas.org/sap/publications/2000/moe/venezuela/pbl_30_2000_eng.pdf

¹⁶ CORRALES, Javier – PENFOLD, Michael. Dragon In The Tropics. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2011. str. 18. ISBN 978-0-8157-0497-3

¹⁷ AKEE, Randall. Voting and Income. In: econofact.org [online]. Los Angeles: University of California, 7 február 2019. [cit. 2020-04-05]. Dostupné na: <https://econofact.org/voting-and-income>

¹⁸ WILPERT, Gregory. Changing Venezuela By Taking Power: The History and Policies of the Chievez Goernment. London: Verso, 2007. str. 19-20. ISBN: 978-1-8 4467-552-4

4.1.2 Pokusy o zvrhnutie Chávezovej vlády

Bývalá vládna elita nebola nespokojná iba s tým, že ju Chávezova nová vláda postupne odstraňovala z postov, ale do jej hľadáčika sa dostali aj tri nové zákony z Chávezovej legislatívy. Konkrétne zákon o reforme pôdy, ktorý určoval, že pôda nad 5000 hektárov, nevyužívaná na konkrétne účely bude zoštátnená. Ďalej sa hovorilo o zvyšovaní poplatkov pre zahraničné spoločnosti, ktoré ťažili ropu vo Venezuele a v neposlednom rade sa jednalo o obmedzovanie rybolovu veľkými spoločnosťami blízko pobrežia Venezuely. Môžeme si povšimnúť, že sa jednalo o zákony, ktoré sa týkali väčších korporátnych koncernov.

Následkom týchto udalostí sa najväčšia venezuelská obchodná komora (*Fedecamaras*) a Konfederácia venezuelských robotníkov (*CTV*) spojili, aby desiateho decembra 2001 ohlásili generálny štrajk, ktorý sa však stretol skôr s podpriemernou podporou, ale médiá a loby súkromného sektoru sa snažili účasť nafúknuť.

Podľa Timothyho Gilla¹⁹, bola venezuelská opozícia po celý čas v rokoch 2001 až 2006 podporovaná americkými mimovládnymi spoločnosťami, ako aj vládou. Ako príklad uvádza Medzinárodný republikánsky inštitút (*International Republican Institute*), ktorý mal sponzorovať zájazdy pre členov Republikánskej strany, aby im umožnil stretávať sa s Chávezovou opozíciou. Ďalej sa spomína aj Americká Agentúra pre Rozvoj (*The U.S. agency for international development*), federálna inštitúcia, ktorá sa takisto podieľala na aktívnej podpore študentských hnutí vo Venezuele, angažovaných v činnostiach namierených voči venezuelskej vláde.²⁰

Proti Chávezovskú náladu v krajine ďalej nepriamo eskalovali aj udalosti ako teroristický útok na WTC v roku 2001, ktorý spomalil celosvetovú ekonomiku, znižujúc následne ceny ropy. Venezuelská vláda musela reagovať úpravou štátneho rozpočtu a znížením výdavkov vo viacerých sférach až do 10%. Takéto zmeny sa ihneď prejavili v stúpajúcej nezamestnanosti, ktorá mala práveže v rokoch 2000 a 2001 tendenciu klesať.

Za takýchto okolností opozícia začala veriť, že Chávez rapídne stráca popularitu, na základe výsledkov prieskumov, ktorých presnosť je spochybiteľná aj pre ich neschopnosť

¹⁹ Profesor, publikuje na témy ako zahraničná politika USA a ľudské práva vo Venezuele.

²⁰GILL, M. Timothy. The us has covertly suppose the venezuelan opposition for years. In: washingtonpost [online]. Február 2020. [cit. 2020-06-04]. Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2019/02/19/the-u-s-has-covertly-supposed-the-venezuelan-opposition-for-years/>

zamerat' sa aj na rozľahlé chudobné oblasti, kde sa nachádza veľká časť Chávezových podporovateľov. Nasledoval pokus o prevrat a zosadenie Cháveza z úradu, ktorého priamym spúšťačom bol prezidentova snaha o získanie väčšej kontroly nad štátom vlastnenou ropnou spoločnosťou(PDSVA)²¹.

Jedenásteho apríla 2002, sa konala jedna z najväčších demonštrácií vo Venezuele, kedy skoro milión ľudí pochodovalo smerom k prezidentskému palácu, aby vyjadrili svoj nesúhlas. Jeden z dôvodov prečo bol Chávez donútený dočasne odstúpiť, bola aj nevôľa armády proti protestom zasiahnuť. Za prechodného prezidenta sa vyhlásil Pedro Carmona, ktorý bol na čele Fedecamaras, avšak spôsob akým po nastúpení do funkcie začal zostavovať vládu a meniť zákony, bol do značnej miery nedemokratický. V krátkom čase ho preto prestala podporovať armáda a robotnícke organizácie sa od neho prudko dištancovali. Práve takýto vývoj udalostí napomohol Chávezovi vrátiť sa do úradu za menej ako 48 hodín, čo nebolo veľmi typické pre krajiny Južnej Ameriky. Politický amaterizmus Chávezovej opozície ju do značnej miery zdiskreditoval, čím sa následne podarilo Chávezovi zvýšiť si popularitu.

Neúspešný puč ešte viac zvýšil snahu Cháveza po návrate do úrade získať čo najväčšiu kontrolu nad PDVSA, o ktorej sa v tom čase hovorilo ako o „štáte v štáte“, pretože sa jej podarilo zachovať veľkú mieru autonómie. Ďalší nátlak na Cháveza bol vyvolaný práve za pomoci manažérov a zamestnancov PDVSA, ktorí vytvorili politickú úniu nazývanú Ľudia ropy (*Gente del Petroelo*). Oficiálny štrajk začal druhého decembra 2002, kedy ostatné služby fungovali v rámci normálneho režimu, avšak PDVSA a celý ropný priemysel bol odstavný na viac ako tri mesiace. Následky takejto nečinnosti spomalili a poškodili ekonomiku do veľkej miery, načo Chávez, namiesto rokovaní s predstaviteľmi ropného koncernu, reagoval prepustením až 60% personálu a poverením armády dočasným velením nad závodmi. Kolabovala distribúcia pohonných hmôt, ako aj dodávky niektorých potravín a tovarov zo zahraničia.

Extrémistický spôsob, aký si zvolila opozícia na zdiskreditovanie Cháveza, sa ukázal nevhodný, pretože kvôli ekonomickej recesii, spôsobenej štrajkom, sa v prvom štvrtroku

²¹ WILPERT, Gregory. Changing Venezuela By Taking Power: The History and Policies of the Chieuz Goernment. London: Verso, 2007. str. 20-21. ISBN: 978-1 -8 4467-552-4

2003 znížilo HDP o 17.6%, čo obrátilo náladu verejnosti proti protestujúcim. Začiatkom marca toho istého roku sa za podpory *chavistov*²² podarilo štrajk úplne potlačiť.

V skutočnosti bol štrajk v ropnom priemysle pre Cháveza viac prospešný, ako by sa mohlo zdať. Vďaka nemu mohol vinit opozíciu a účastníkov štrajku zo zlej situácie, aj keď v skutočnosti hral väčšiu rolu prístup Chávezovej administratívy ku spravovaniu ekonomiky. Čísla v rokoch 1998 až 2003 nám jasne ukazujú negatívny rast ekonomiky -5.6% HDP, ako aj pomerne vysokú infláciu, ktorá sa v priemere pohybovala okolo 24.3%. Na druhej strane sa vďaka vyšším príjmom z ropy a zhodnoteniu meny znížili ceny potravín, čo pomohlo znížiť mieru chudoby až o 10%. Chávez tvrdil, že práve ropný priemysel a veľké obchodné spoločnosti brzdia „revolúciu“, čím ospravedlňoval zvyšujúcu sa kontrolu nad ekonomikou ako aj ďalšiu politickú polarizáciu²³.

Postupné zotavenie ropného priemyslu a zvyšujúce sa ceny pohonných hmôt znamenalo, že sa Chávez môže venovať aj sociálnej politike. Aby uspokojil potreby tých najchudobnejších začne postupne predstavovať sociálne balíky známe ako „missions“²⁴.

4.2 Sociálna a ekonomická politika Huga Cháveza

4.2.1 „misie“ ako zbraň proti referendu

Opozícia sa rozhodla použiť proti Chávezovi pri poslednom pokuse špeciálny spôsob na jeho zdiskreditovanie. Skutočne demokratické referendum bola zatiaľ najväčšia výzva pre Chávezovu administratívu. Podmienky referenda, stanovené ústavou, boli však veľmi ťažko splniteľné, pretože vyžadovali podpisy od 20% registrovaných voličov. Čo viac, na odvolanie Cháveza z postu, bolo potrebné, aby za referendum zahlasovalo viac voličov, ako hlasovalo za Cháveza v posledných voľbách v roku 2000, kedy vyhral s obrovským náskokom. Tentokrát však prieskumy, uskutočnené v roku 2003, naznačovali najmenšiu podporu Cháveza od roku 1998. (Príloha č.1)

²² Prívrženci Huga Cháveza

²³ CORRALES, Javier – PENFOLD, Michael. *Dragon In The Tropics*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2011. str. 21-22. ISBN 978-0-8157-0497-3

²⁴ WILPERT, Gregory. *Changing Venezuela By Taking Power: The History and Policies of the Chievez Goernment*. London: Verso, 2007. str. 25. ISBN: 978-1-8 4467-552-4

Začiatkom roku 2004, bola práve opozícia na čele prieskumov ohľadom referenda, čo stavalo Chávezovu administratívu do neľahkej pozície. Chávez sa preto rozhodol zachrániť túto situáciu použitím jedného z klasických politických nástrojov v Južnej Amerike, akým je práve klientelizmus²⁵.

Až do roku 2004 nevenoval Chávez až takú veľkú pozornosť sociálnej politike, dokonca zrušil väčšinu „sociálnych balíčkov“, ktoré zaviedli predošlé vlády. Zmena prišla až s neodvratnou hrozbou blížiaceho sa referenda. Využil príležitosť nečakane stúpajúcich ropných ziskov, aby mohol spustiť balíček sociálnych opatrení a programov známych pod pojmom „misie“²⁶.

Ako zdroj financovania týchto opatrení využil najmä štátom vlastnenú ropnú spoločnosť PDVSA. „Misie“ začali najskôr zabezpečením zdravotnej starostlivosti pre najchudobnejších obyvateľov žijúcich v slumoch (Misión Barrio Adentro), pokračujúc rôznymi sociálnymi službami ako napr. zlepšovanie gramotnosti v odľahlých vidieckych oblastiach (Misión Robinson). Vláda tiež poskytla možnosť získania vyššieho vzdelania pre pracujúcich občanov z chudobnejších pomerov (Misión Ribas), či sa sústredila na lepšiu identifikáciu občanov, tým že ich začala vybavovať občianskymi preukazmi, potrebnými pri účasti na voľbách (Misión Identitat). Okrem toho, po skončení štrajku pracovníkov PDVSA, financovala Chávezova administratíva program, ktorý umožňoval distribúciu štátom dotovaných potravín priamo do chudobných oblastí pomocou tzv. „diskontných obchodov“.

Spôsob financovania týchto „misií“ nepochádzal zo štátneho rozpočtu, ale peniaze boli priamo presúvané zo ziskov PDVSA do fondu spravovaného prezidentovou administratívou, čím sa stal značne neprehľadný. Finančné oddelenie PDSVA neskôr uviedlo, že vo fonde sa v roku 2004 nachádzalo viac ako päť miliárd dolárov. Keďže takéto číslo tvorilo skoro 4,5 % HDP, boli „misie“ jedným z najväčších sociálnych projektov v Južnej Amerike za posledné desaťročie.

Môžeme poznamenať, že Chávez vďačí za svoje víťazstvo v referende aj takýmto sociálnym balíčkom, ktoré výrazne zvýšili jeho popularitu tesne pred referendom, v ktorom

²⁵ Politika odmeňovania voličov poskytovaním pracovných miest a výhod, ktoré sú hradené daňovými poplatníkmi.

²⁶ CORRALES, Javier – PENFOLD, Michael. *Dragon In The Tropics*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2011. str. 25-26. ISBN 978-0-8157-0497-3

nakoniec získal až 59% hlasov. Takýto výsledok definitívne zdiskreditoval opozíciu, ktorú následne podporovalo len 15% voličov. Opozícia sa bránila vyhlásením referenda za neplatné, podozrievajúc Cháveza z manipulácie hlasov, no takéto tvrdenie bolo neskôr vyvrátené účasťou medzinárodných pozorovateľov priamo na hlasovaní.

Dôležité je však poznamenať, že takéto sociálne programy, teda „misie“ slúžili dvom rozličným účelom: pomohli Chávezovi k získaniu väčšieho počtu hlasov pri referende, čiže ich využil ako politickú manipuláciu, zatiaľ čo ako prvé opatrenie vo Venezuele umožnili distribúciu príjmov ropných spoločností rozdeliť medzi nízko príjmové vrstvy obyvateľstva. Chávezovi sa tak podarilo získať na svoju stranu aj také skupiny obyvateľstva, ktoré boli pred tým viac-menej vylúčené z politického života. Séria takýchto sociálnych opatrení sa stala základným prvkom zabezpečujúcim Chávezovi popularitu aj v regionálnych voľbách roku 2004, či pomohli k jeho znovuzvoleniu v roku 2006.²⁷

4.3 Zahranično-politické vzťahy v období Huga Cháveza

V zahranično-politickom smerovaní Huga Cháveza nachádzame ďalšie významné typické prvky jeho socialistického režimu a bolivarovskej ideológie, ktoré si vyslúžili pomenovanie – *chavismo*²⁸. Chávizmus charakterizuje najmä silná kritika neoliberálnej ideológie a kapitalizmu, snaha o limitovanie vplyvu USA v regióne, ako aj väčšie úsilie o politicko-ekonomickú integráciu latinsko-amerických štátov. Nepriateľstvo voči USA sa prejavovalo v každodennej snahe o ich vytlačenie zo sféry vplyvu v Južnej Amerike, kde sa Chávez pokúšal o vytvorenie nových medzinárodných zoskupení bez prítomnosti „západných kapitalistických mocností“. Čo sa týka ostatných, nie príliš priateľských bilaterálnych vzťahov, antagonistický postoj panoval aj medzi Venezuelou a niektorými štátmi latinskej Ameriky, menovite s Mexikom, Čile, Kolumbiou a Peru. Naopak veľmi dobré vzťahy si Chávez udržoval predovšetkým s Kubou, kde nadviazal priateľstvo s Fidelom Castrom, ale posilňoval aj väzby mimo latinskej Ameriky, napríklad s Čínou

²⁷ PENFOLD-BECERRA, Michael. Clientelism and Social Funds: Evidence from Chávez's Misiones [online]. 4. vyd. Miami: Cambridge University Press, 2007, 22. s. [cit. 2020-03-14] Dostupné na: www.jstor.org/stable/30130824.

²⁸ Llavicová politická ideológia kombinujúca elementy demokratického socializmu, ľavicového populizmu a latinsko-amerikej integrácie.

a Ruskom.²⁹

V tejto časti kapitoly sa obzvlášť zameriame na postupnú premenu vzťahov Venezuely s USA, pretože tento zlom považujeme za relevantný pre ozrejenie súčasnej politickej krízy. Rovnako upriamime pozornosť aj na väčšie zbližovanie sa Venezuely s ďalšími dôležitými aktérmi medzinárodnej politiky, predovšetkým Čínou a Ruskom.

4.3.1 Zahranično-politické vzťahy s USA

Ako už bolo spomenuté v prvej kapitole, vzťah medzi Venezuelou a USA bol do značnej miery ovplyvnený ich vzájomnou previazanosťou cez strategickú komoditu – ropu. USA potrebovali uspokojiť obrovský dopyt po tejto komodite a Venezuela zase miesto, kam by veľké množstvá ropy exportovala.³⁰ V druhej polovici 20. storočia udávali takt venezuelskému ťažobnému priemyslu práve americké ropné spoločnosti, ktorých vplyv sa prejavoval až do Chávezovho nástupu. Jeho cieľom bolo, čo možno najviac oklieštiť previazanosť s USA v tejto sfére priemyslu. Svoj úmysel dosiahol najmä tým, že ešte viacej posilnil kontrolu štátu nad niektorými strategickými podnikmi, predovšetkým však nad PDSVA. Takto čiastočne vylúčil USA z politickej aj ekonomickej scény vo Venezuele.³¹

Svoj nepriateľský postoj voči USA demonštroval hlavne vo svojich verejných prejavoch. V televíznej show *Aló presidente*, slúžiacej najmä propagande režimu, otvorene nazýva amerického prezidenta Georga Busha „pán nebezpečný“, referujúc na jeho zahraničnú „imperialistickú“ politiku. Ďalším krokom, ktorým dal najavo, že sa chce čoraz viac odpútať od amerického vplyvu, bola návšteva Saddáma Husseina v Iraku v auguste 2000, kde sa spoločne zhodli na kritike USA.³² Takéto napätie vyústilo až do momentu, kedy bol v apríli 2002 počas štátneho prevratu Chávez na 72 hodín odstavený od moci, z čoho

²⁹TESKE, C.C. The Oil Factor in Hugo Chávez's Foreign: Policy Oil Abundance, Chavismo and Diplomacy [online]. Leiden University, 2018. str.41-42. [cit. 1.5.2020]. Dostupné na: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/64277/RMLAS%20thesis%20final%20and%20approved%20version%20-%20The%20Oil%20Factor%20in%20Hugo%20Ch%C3%A1vez%27s%20Foreign%20Policy%20-%20C.C.%20Teske.pdf?sequence=1>.

³⁰ U.S. Imports from Venezuela of Crude Oil and Petroleum Products. In: U.S. Energy information Administration. [online] Apríl 2020. [cit. 2020-05-01]. Dostupné na: <https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=MTTIMUSVE1&f=M>

³¹ CLEM, Ralph S. – MAINGOT Anthony. Venezuela's Petro-Diplomacy: Hugo Chávez's Foreign Policy. Gainesville, Florida: University Press of Florida, 2011. str.116. ISBN: 978-0-8130-6142-9

³² Venezuelan President Meets Iraq's Saddam, Attacking US. In: People's Daily [online]. Január 2001. [cit. 2020-04-29] Dostupné na: http://en.people.cn/english/200008/11/eng20000811_47970.html

Chávez obviňoval USA.³³

Chávez sa ďalej vyhráжал aj tým, že vystúpi z niektorých medzinárodných organizácií ako MMF, alebo Svetovej banky. Dôvodom mala byť údajná kontrola a poslušnosť týchto inštitúcií voči USA. Takéto vyhrážky sa však nikdy nenaplnili, namiesto toho sa Chávez pokúšal o vytvorenie tzv. Banky Juhu (*Banco del Sur*), prostredníctvom ktorej chcel dosiahnuť finančnú zvrchovanosť v regióne. Tieto kroky mali smerovať k väčšej samostatnosti a nezávislosti tohto regiónu od „západných inštitúcií.“³⁴

Ďalší priebeh s Chávezovej zahraničnej politiky nám ukazuje, že jeho vyjadrenia mali skôr účel zastrašovať a rozširovať *chavismo*, než skutočne vyvinúť nejaký hmatateľný rozdiel. Toto tvrdenie potvrdzuje aj previazanosť Venezuely a USA cez sociálne programy, ktoré Chávez zriadil cez koncern US Citgo³⁵, poskytujúc vykurovací olej zadarmo rodinám s nižším príjmom.

Napriek všetkým Chávezovým vyjadreniam, v ktorých sa vyhraňoval voči politike USA, sa mu nikdy nepodarilo úplne ich vylúčiť zo zahranično-politickej pôsobnosti. V neposlednom rade je dôležitý ďalší spôsob, akým sa Chávez vymedzil voči americkej hegemonii v regióne: snaha zjednotiť ostatné latinsko-americké štáty s cieľom posilniť integráciu celého regiónu³⁶.

Chávez reagoval na konštantnú snahu Spojených štátov o vytvorenie panamerickej zóny voľného obchodu, známu pod skratkou FTAA. Podstata Chávezovej snahy o hlbšiu regionálnu integráciu spočívala v presvedčení, že dohody, ktoré USA „vnucujú“ latinsko-americkým štátom prispievajú predovšetkým k nezamestnanosti a poškodzovaniu ich ekonomík, kvôli veľkým množstvám vtekajúceho imperialistického kapitálu. Preto v roku 2004 vzniká združenie ALBA (*Alternativa Bolivariana para Americas*), ako jedna z prvých

³³ KOZLOFF, Nikolas. Hugo Chávez: Oil, Politics, and the Challenge to the U.S.. New york, N.Y.: Palgrave macmillan, 2007. str. 69. ISBN 978-1-4039-7315-39

³⁴Chávez: Venezuela to exit IMF, World Bank. In: nbcnews [online]. 2007. [cit. 2020-04-30] Dostupné na: http://www.nbcnews.com/id/18406119/ns/world_news-venezuela/t/chavez-venezuela-exit-imf-%20world-bank/#.XsDnyGgzZPZ

³⁵ Rafinéria v USA, ktorej majoritným vlastníkom je venezuelská vláda

³⁶ TESKE, C.C. The Oil Factor in Hugo Chávez's Foreign: Policy Oil Abundance, Chavismo and Diplomacy [online]. Leiden University, 2018. str. 43. [cit. 1.5.2020]. Dostupné na: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/64277/RMLAS%20thesis%20final%20and%20approved%20version%20-%20The%20Oil%20Factor%20in%20Hugo%20Ch%C3%A1vez%27s%20Foreign%20Policy%20-%20C.C.%20Teske.pdf?sequence=1>.

medzinárodných organizácií pod záštitou Huga Cháveza, pozostávajúca z jedenástich zakladajúcich členov³⁷. Jej hlavným cieľom bola väčšia ekonomická a sociálna integrácia latinsko-amerických režimov, naklonených socialistickej ideológii Huga Cháveza. Je potrebné podotknúť, že ideologický podtón zohrával v organizácii veľkú úlohu. V snahe neutralizovať hegemoniu západných kapitalistických inštitúcií poskytovala Venezuela ekonomické stimuly v podobe lacnejšej ropy pre členov ALBA s cieľom zlepšiť ich ekonomickú situáciu. Ďalšie úsilie o posilnenie diplomatických vzťahov s týmito štátmi viedlo venezuelskú vládu k založeniu Dohody o energetickej spolupráci (*Petro Caribe*), ktorej signatári boli skoro všetci aj členmi ALBA.³⁸

4.3.2 *Zahranično – politické vzťahy s Čínou, Iránom a Ruskom*

Počas administratívy Huga Cháveza, sa neprehľbovali iba regionálne vzťahy v rámci Južnej Ameriky a postupné odklánňanie sa od USA. Dôležité bolo aj zlepšenie a prehľbovanie vzťahov s novými obchodnými a ideologickými partnermi, Čínou, Iránom a Ruskom.

Hlavným cieľom strategického partnerstva s Čínou bolo úsilie vymeniť USA ako kapitalistického hegemonického partnera za štát, ktorý je takisto hegemonickým partnerom, ale so socialistickým zmýšľaním.³⁹ Zatiaľ čo USA sa stávali viac a viac neobľúbenejšími voči chladnúcim vzťahom s Venezuelou, Čína investovala čoraz viac peňazí a expertízy do venezuelského ropného priemyslu a posilňovala tak vzájomné väzby. Potvrďuje to aj nárast obchodu medzi Čínou a Venezuelou v rokoch 1999-2008, kedy sa zvýšil z 85.5 milióna dolárov (1999) až na 9 miliárd (2008). Čína dokonca vytlačila Kolumbiu a stala sa druhým najväčším obchodným partnerom (po USA) a zatiaľ čo objem exportu z Číny do Venezuely v rokoch 2000 – 2009 medziročne narastal o 30%, v prípade USA tento medziročný nárast objemu predstavoval len 6%.⁴⁰ Avšak, Čína predstavuje značne nespoľahlivého obchodného partnera, pretože ak sa Venezuele nepodarí dodržiavať objem vývozu ropy, je pre Čínu

³⁷ Štáty Karibiku ako napr. Kuba, Bolívia, Ekvádor, Nikaragua a Venezuela.

³⁸ ANGOSTO-FERNANDEZ, Luis. *Democracy, Revolution and Geopolitics in Latin America*. New York: Routledge, 2013. str. 46. ISBN 978-1-3158-9011-1

³⁹ MONALDI, Francisco a kol. *Political Institutions, Policymaking Processes, and Policy Outcomes in Venezuela*. Str.25 In: *Inter-American Development Bank Research Paper Series*. [online]. 2016. [cit. 2020-05-01] Dostupné na: <http://www.iadb.org/publications/>

⁴⁰ MAMDOUH, G. Salameh. *China's Oil "Adventure" into Venezuela*. In: *International Association for Energy Economics*. [online]. 2011. [cit. 2020-04-20] Dostupné na: <https://www.iaee.org/newsletter/issue/18>

nenáročné spojiť sa s inou ropnou veľmocou.

Na druhej strane, Irán predstavoval pre Cháveza o čosi spoľahlivejšieho obchodného partner. Kvôli náboženským nezrovnalostiam v oblasti Perzského zálivu, potreboval Irán nájsť nové odbytisko pre svoj tovar. Vzťah Venezuely a Iránu bol hlavne ideologického charakteru, pretože Irán podporoval chávezovu bolívarovskú revolúciu a Venezuela na oplátku napomáhala Iránu v snahe stať sa svetovou nukleárnou veľmocou.⁴¹

Čo sa týka geopolitickej stratégie Venezuely, pre Huga Cháveza boli prospešné aj diplomatické vzťahy s Ruskom, predovšetkým preto, že implikovali politiku namierenú proti USA, ako aj vzájomnú výmenu zbraní (Rusko) za ropu (Venezuela). Povzbudením vzťahov s Venezuelou sa Rusko snažilo odpovedať na americké plány ohľadom posilnenia pozícií v Poľsku, preto sa zdalo byť logické nadviazať spoluprácu s krajinou, ktorá je geograficky bližšie k USA a upevniť si tak strategické obranné pozície⁴².

V období administratívy Huga Cháveza, môžeme pozorovať markantné zmeny v doterajšom zahranično-politickom smerovaní Venezuely. Krajina sa do istej miery odklonila od tradičných diplomatických vzťahov a hospodárskych väzieb a zaradila sa medzi štáty prechovávajúce nedôveru voči klasickým „západným inštitúciám“. Podľa nášho názoru, tieto, ako aj neskoršie Chávezove rozhodnutia pripravili pôdu pre ďalšiu politickú destabilizáciu v krajine a príležitosť pre nové krajiny vmiešavať sa do vnútroštátnych problémov Venezuely.

⁴²CLEM, Ralph S. – MAINGOT Anthony. *Venezuela's Petro-Diplomacy: Hugo Chávez's Foreign Policy*. Gainesville, Florida: University Press of Florida, 2011. str. 92. ISBN: 978-0-8130-6142-9.

5 Angažovanosť zahraničia v súčasnej venezuelskej kríze

V poslednej kapitole sa pokúsime viacej ozrejmiť mieru medzinárodnej zainteresovanosti do súčasnej venezuelskej krízy. Na dosiahnutie takéhoto cieľa je potrebné stručne popísať aktuálny vývoj udalostí, ako aj zamerať sa na ekonomickú krízu, do ktorej upadlo venezuelské hospodárstvo, predovšetkým na rôzne postoje štátov pri otázke jej riešenia. Analyzujeme postup veľkých svetových „hráčov“ pri ich pokusoch o vmiešavanie sa do vývoja vnútropolitických udalostí vo Venezuele.

5.1.1 Momentálna situácia

Po smrti Huga Cháveza v roku 2013 speje ekonomická, humanitárna a politická situácia vo Venezuele neustále k horšiemu. Celkom nové obdobie v histórii Venezuely datujeme od smrti Huga Cháveza v roku 2013, kedy sa konali nové prezidentské voľby, kde s tesným výsledkom, o 1,5%⁴³ vyhral Nikolás Maduro (*Partido Socialista Unido de Venezuela*) nad kandidátom Henriqueom Caprilom Randonskim (*Primero Justicia*). V roku 2019 bol Maduro znovuzvolený, avšak tieto voľby nie sú medzinárodne uznávané, pretože panujú pochybnosti o ich dôveryhodnosti. Od Januára 2019 však dosahujú úspechy aj venezuelské opozičné sily. Prezident venezuelského Národného zhromaždenia, Juan Guaidó, sa pokúša o sformovanie tranzitnej vlády, ktorá by sa ujala moci až do momentu, kedy by sa v krajine konali voľby s účasťou medzinárodných pozorovateľov. Až 57 zahraničných štátov uznáva Guaidoa ako tzv. dočasného prezidenta, hoci jeho pokusy zbaviť Nikolasa Madura moci a vyhlásiť nové, viacej transparentné voľby, boli doposiaľ neúspešné. Mnohí dúfajú, že voľby do národného zhromaždenia, konajúce sa tento rok, by mohli vydláždíť cestu k zmene politických pomerov vo Venezuele.

Medzinárodná komunita štátov však zostáva rozdelená, prechovávajúc rôzne pohľady na situáciu. Na jednej strane sa nachádza skupina štátov na čele s USA, podporujúca opozičného Guaidoa, ktorá sa názorovo líši s druhým blokom podporujúcim Madura, ktorého hlavnými zástancami sú krajiny na čele s Ruskom a Čínskou ľudovou republikou (príloha č.2). Vznikla aj tretia skupina štátov ako napr. Mexiko, Nórsko, Uruguaj, či niektoré karibské

⁴³ Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service [online]. Marec 2020. str. 4. [cit. 2020-04-22] Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov/R44841>

národy, ktoré zostávajú neutrálne.⁴⁴ V máji 2019 využilo Nórsko svoju neutrálnu pozíciu na to, aby pomohlo sprostredkovať dialóg medzi oboma stranami. Hlavný cieľ tohto rokovania znel – stanoviť podmienky, za akých by sa mohli konať slobodné a transparentné voľby. Spor nastal v otázkach, či by Maduro zostal pri moci do doby, kým by sa voľby uskutočnili, ako aj v tom, či by mohol znova kandidovať. Nanešťastie, dialóg stroskotal po tom, ako USA v auguste 2019 oznámili ďalšie sankcie voči Venezuele a Maduro aj Guaido odstúpili od spoločného rokovania. K situácii sa aktívne vyjadruje aj 12 štátov západnej pologule, ktoré podpísali dohodu s názvom Lima⁴⁵. V dokumente zaujali svoje stanovisko voči Madurovej vláde, s tým, že situáciu vo Venezuele popisujú ako narúšanie demokracie a pošliapanie ľudských práv. Po prezidentských voľbách na začiatku roka 2019 podpísali tieto štáty deklaráciu, v ktorej žiadali Madura, aby sa po voľbách neujal prezidentského postu.⁴⁶

Ekonomika krajiny medzičasom kolabuje, s čím je spájaná akútna hyperinflácia ako aj humanitárna kríza, ktorá zasiahla Venezuelu v plnom rozsahu. Podľa odhadov OSN sa až 90% obyvateľov nachádza v stave chudoby (oproti 17% v roku 1980). Ďalší jav spájaný s takouto krízou je masívna migrácia, keďže z krajiny údajne utieklo už viac ako 4.8 milióna ľudí, väčšinou do okolitých krajín.

5.1.2 *Ekonomická kríza*

Ako som už spomínal v predošlej kapitole, zadlženosť Venezuely sa začala zvyšovať už za administratívy Huga Cháveza, kedy sa výška dlhu vzhľadom na jeho percentuálny podiel na HDP zdvojnásobila⁴⁷. Hlavný problém nastal v roku 2014, pri poklese cien ropy o viac ako 50%, keď Madurova vláda nezvládla situáciu. Namiesto politiky zvyšovania daní a zníženia výdavkov sa pokúsila riešiť narastajúci deficit verejných financií tým, že vo

⁴⁴LOWENTHAL, F. Abraham – SMILDE, Daniel. Venezuela Is There a Way Out of this Tragic Impasse?. In: Woodrow Wilson Center [online]. 2019. [cit. 2020-04-27] Dostupné na: <https://www.wilsoncenter.org/article/venezuela-there-way-out-its-tragic-impasse>.

⁴⁵ Medzi signatárov patria: Argentína, Brazília, Kanada, Čile, Kostarika, Guatemala, Honduras, Mexiko, Panama, Paraguaj a Peru.

⁴⁶ Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service [online]. Marec 2020. str. 19-20. [cit. 2020-04-22] Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov/R44841>.

⁴⁷ How Chávez and Maduro Have Impoverished Venezuela. In: The Economist [online]. 2017. [cit. 2020-04-27] Dostupné na: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2017/04/06/how-chavez-and-maduro-have-impoverished-venezuela>.

veľkom tlačila peniaze, čo viedlo k hyperinflácií.⁴⁸ Podľa odhadov MMF, dosiahla inflácia v roku 2019 až 200%⁴⁹, čo je porovnateľná hodnota s mierou inflácie v Nemecku v roku 1923, alebo v Zimbabwe v roku 2000.

Hyperinflácia v spojení s nízkymi devízovými rezervami a embargom západných krajín na čele s USA neumožňuje, alebo výrazne sťažuje Venezuele dovážať suroviny, potraviny a lieky, čo následne ústi do humanitárnej krízy. Podľa údajov MMF upadala ekonomika Venezuely do recesie konštantne v rozsahu posledných šiestich rokov. Pre bližšiu predstavu, HDP bol ešte v roku 2012 na úrovni 331 miliárd amerických dolárov, no v roku 2019 klesol na 70 miliárd v roku 2019 (príloha č.3). Pri vyhodnocovaní zadlženosti ako pomeru k exportom je Venezuela najviac zadlžený štát na svete, s výškou dlhu až 150 miliárd amerických dolárov, so záväzkami voči súkromným držiteľom dlhopisov z Číny, Ruska a predstaviteľom ropných spoločností.⁵⁰

Jeden z najväčších problémov Madurového kabinetu sú aj sankcie, uvalené Američanmi na ropné importy z Venezuely. Preto sa snaha Madura spolupracovať s ostatnými štátmi, za účelom zníženia vplyvu týchto sankcií na ekonomiku, zdá byť logická. Jedná sa predovšetkým o spoluprácu s Ruskou federáciou, ktorá od augusta 2019 dováža až 66% všetkých exportov venezuelskej ropy. Takýto prechod nastal v roku 2014, kedy Rosneft, najväčší producent ropy v Rusku, vytvoril spolu s ďalšími firmami Národné ropné konzorcium, ktoré poskytlo PDSVA finančnú injekciu vo výške 6.5 miliárd dolárov výmenou za dodávku 133 000 barelov ropy denne v rozmedzí rokov 2014 až 2016. Takýto systém priameho splácania dlhu ropou pomohol Rusku a Venezuele obísť medzinárodné sankcie uvalené na túto komoditu, umožňujúc Rusku získať väčší vplyv v oblasti, kde predtým pôsobili najmä USA.⁵¹ Zdá sa, že rozumným východiskom z tejto rozsiahlej ekonomickej krízy by mohla byť väčšia spolupráca a asistencia MMF, keďže Maduro,

⁴⁸ Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service [online]. Marec 2020, str. 10-11. [cit. 2020-04-22] Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov/R44841>.

⁴⁹ IMF, World Economic Outlook, October 2019. Percent change in GDP in constant dollars (adjusted for inflation).

⁵⁰ SMITH, Caren. The Most Complicated Debt Restructuring in History. In: Financial Times. [online]. Apríl 2019. [cit. 22.4.2020] Dostupné na: <https://ftalphaville.ft.com/2019/04/12/1555051455000/The-most-complicated-debt-restructuring-in-history/>

⁵¹ HERBST, E. John – MARCZAK, Jason: Russia's intervention in Venezuela: What's at stake?. In: Atlantic Council. [online]. September 2019. [cit. 26.4.2020] Dostupné na: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/russias-intervention-in-venezuela-whats-at-stake/>

podobne ako Chávez, túto spoluprácu dlhodobo odmieta. Vhodné by bolo uvoľnenie umelej kontroly cien ako aj zriadenie skutočne nezávislej centrálnej banky.⁵²

5.1.3 *Postoj USA ku všeobecnej situácii vo Venezuele*

Napätie medzi niekdajšími obchodnými a diplomatickými spojencami má po nástupe Madura do úradu tendenciu ešte viac sa zvyšovať. Hlavným dôvodom vzrastajúcich nezrovnalostí medzi týmito dvoma krajinami sú podľa USA sklony Madurovho kabinetu k nedemokratickému vládnutiu a potláčaniu základných ľudských slobôd. Pokladáme však za nutné, pozrieť sa na vzniknutú situáciu objektívne a zamyslieť sa nad hlavným záujmom USA vo Venezuele, ktorým vždy bol, aj je zisk. Ak sa na celý sled udalostí pozrieme chronologicky, zistíme, že zlom nastal ešte počas Chávezovej vlády, kedy medzi USA a Venezuelou významne poklesol objem obchodovaného tovaru, v prvom rade ropy a postupne slabol aj ich vplyv ako hegemonu v tejto hemisfére. Preto zastávame názor, že nové sankcie, ktoré USA postupne uvažujú na Venezuelu od augusta 2017 netreba vnímať len ako nástroj obnovovania venezuelskej demokracie, ale predovšetkým aj ako spôsob udržania a obnovenia mocenskej pozície Spojených štátov v regióne, v ktorom mali v minulosti značný vplyv.

Od Januára 2019, kedy USA uznali Guaidovu vládu za legítimnú, koordinovali svoje úsilie spoločne s týmto politikom s úmyslom čo najviac ho podporiť a izolovať tak Nikolasa Madura. Avšak aj rok od začiatku spoločnej snahy zostáva Maduro naďalej pri moci aj napriek ekonomickým sankciám a zvýšenému medzinárodnému tlaku.⁵³

Americký prezident Donald Trump penalizoval Venezuelu rôznymi druhmi sankcií, ktoré zrejme ešte viacej zhoršili súčasnú situáciu. Medzi tie najhlavnejšie patria sankcie, ktoré celkom odstrihli Venezuelu od prístupu k americkým finančným trhom. Jedná sa konkrétne o dlhové a akciové trhy, ktoré predstavovali pre Venezuelu, najmä pre PDVSA tradičný zdroj kapitálu. V roku 2018 Trumpova administratíva ešte väčšmi pritvrdila

⁵² Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service [online]. Marec 2020, str. 13. [cit. 2020-04-22] Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov R44841>.

⁵³ Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service [online]. Marec 2020, str. 23. [cit. 2020-04-22] Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov R44841>.

a obmedzila Venezuele prístup k americkej mene. Nové zákony ďalej zakazujú americkým investorom nakupovať a prevádzať transakcie v novej venezuelskej digitálnej mene Petro, ktorá bola vyvinutá, aby pomohla Madurovej administratíve získať dlhopisy a obísť tak sankcie uvalené Američanmi. Ďalší druh sankcií je namierený práve na ropný sektor, ktorý je pre venezuelské hospodárstvo najdôležitejší, keďže podľa odhadov z roka 2018 tvoril až 99% všetkých príjmov z exportov.⁵⁴ Pred tým, ako si urobíme o účinku tohto druhu sankcií záver je potrebné dodať, že produkcia venezuelského ropného priemyslu je od roku 2011 konštantne na zostupe, za čo môže hlavne nevhodné spravovanie tohto sektoru, ako aj zlá voľba investícií. Americké sankcie zavedené na importy z Venezuely túto situáciu na jednej strane síce zhoršili, avšak je ťažké určiť presný rozsah ich účinku, keďže úpadok nastal už v roku 2011 (príloha č.4).⁵⁵ Pokiaľ ide o efektívnosť toho typu penalizácie, názory sa rôznia a zostávajú zmiešané. Sankcie ešte väčšmi pritlačili finančným problémom Madurovej vlády, zanechávajú ju menej schopnú nájsť zdroje financovania, či využívať pôžičky.⁵⁶

Zdá sa, že doterajší postoj USA k humanitárnej a ekonomickej kríze vo Venezuele sa ukazuje ako nie veľmi vhodný, pretože ďalej pritlačuje už tak neľahkej situácii, nehovoriac o tom, že sankcie nemali na Madurov post doposiaľ žiaduci účinok, ba čo viac, poskytli mu „obetného baránka“, ktorého môže viniť za nepriaznivý vývoj udalostí.

5.1.4 *Odlišný postoj Ruska a Číny*

V oblastiach, kde Spojené štáty v posledných rokoch zlyhávajú, pozorujeme trend vzrastajúceho záujmu Ruska a najmä Číny o dosah v týchto častiach sveta. Sme svedkami stúpajúceho napätia medzi Čínou a USA, čoho dôkazom je aj obchodná vojna, ktorú Trumpova administratíva použila ako nástroj zmiernenia rozpínavej ekonomickej politiky Číny. Jedná sa hlavne o možnú stratu pozície hegemóna vo svete, ktorú si USA udržiavalo najmä od pádu železnej opony.

⁵⁴ Venezuela Facts and Figures. In: Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC). [online]. str.2. [2020-05.01]. Dostupné na: https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/171.htm

⁵⁵ RODRÍGUEZ, Francisco. Sanctions and the Venezuelan Economy: What the Data Say. In: Torino Economics [online]. Jún 2019. [cit. 2020-04-29]. Dostupné na: <https://torinocap.com/wp-content/uploads/2019/06/Sanctions-and-Vzlan-Economy-June-2019.pdf>

⁵⁶ BAHAR, Daniel. Chavismo Is the Worst of All Sanctions: The Evidence Behind the Humanitarian Catastrophe in Venezuela. In: Brookings Institution [online]. 2019. [cit. 30.4.2020] Dostupné na: <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2019/05/22/chavismo-is-the-worst-of-all-sanctions-the-evidence-behind-the-humanitarian-catastrophe-in-venezuela/>.

Pozície Ruska a Číny k momentálnej situácii vo Venezuele sa však prekvapivo líšia. Stratégia Číny vo vzťahu k Venezuele je hlavne ekonomická, keďže ich podpora spočíva predovšetkým v dodávaní finančných injekcií, kedy v rokoch 2007 až 2016 poskytla venezuelskej vláde viac ako 62.2 miliárd amerických dolárov. Takisto zásobuje venezuelskú armádu vojenským vybavením, ktoré Madurova vláda spláca dodávkami ropy. Čína na rozdiel od Ruska vyslala signál o podpore dialógu medzi vládnu stranou a opozíciou v snahe zmierniť politické napätie.⁵⁷

Rusko však zostáva silným zástancom a politickým partnerom Madurovho režimu. Okrem prepojenia v spomínanej oblasti ropnej ťažby bola Venezuela pre Rusko v rokoch 2006 až 2013 hlavným odbytiskom zbraní v hodnote najmenej 4 miliárd amerických dolárov. Venezuela dokonca údajne vlastní viac ako 5000 rakiet zem-vzduch ruskej výroby, ktoré vzbudzujú obavy ohľadne možnosti, že budú ukradnuté, alebo predané extrémistickým skupinám v regióne⁵⁸. Čo sa týka momentálnej rozštiepenosti venezuelskej vlády, Rusko obhajuje názor mierového riešenia bez cudzej intervencie, za čím sa ale skrýva snaha o zotrvanie Madurovho režimu. Ten je pre Rusko nástrojom propagandy, ako aj spôsobom ako sa postaviť na odpor voči americkému vplyvu v regióne.

Riešenie venezuelskej krízy, aj napriek intervenciám a pomoci zo zahraničia, zostáva naďalej v nedohľadne. Pre veľkých svetových „hráčov“ predstavuje tento štát v prvom rade sprostredkovateľa na ceste k ich politickej a ekonomickej dominancii, bez ohľadu na to, ako veľmi trpí bežné venezuelské obyvateľstvo.

⁵⁷ KAPLAN, Stephen – PENFOLD, Michael. China-Venezuela Economic Relations: Hedging Venezuelan Bets with Chinese Characteristics. In: Wilsoncenter [online]. 2019. [cit. 2020-04-26] Dostupné na: <https://www.wilsoncenter.org/publication/china-venezuela-economic-relations-hedging-venezuelan-bets-chinese-characteristics>

⁵⁸ FAIOLA, Andrea – DEYOUNG, Keren. In Venezuela, Russia Pockets Key Energy Assets in Exchange for Cash Bailouts. In: Washington Post. [online]. 2018. [cit. 2020-25-04] Dostupné na: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/in-venezuela-russia-pockets-key-energy-assets-in-exchange-for-cash-bailouts/2018/12/20/da458db6-f403-11e8-80d0-f7e1948d55f4_story.html

Zoznam použitej literatúry

ANGOSTO-FERNANDEZ, Luis. *Democracy, Revolution and Geopolitics in Latin America*. New York: Routledge, 2013. 222 s. ISBN 978-1-3158-9011-1

CLEM, Ralph S. – MAINGOT Anthony. *Venezuela's Petro-Diplomacy: Hugo Chávez's Foreign Policy*. Gainesville, Florida: University Press of Florida, 2011. 162 s. ISBN: 978-0-8130-6142-9

CORRALES, Javier – PENFOLD, Michael. *Dragon In The Tropics*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2011. 209 s. ISBN 978-0-8157-0497-3

DERHAM, Michael. *Politics in Venezuela: Explaining Hugo Chávez*. Bern: Peter Lang, 2010. 346 s. ISBN 978-3-0343-0109-1

HAUSMANN, Ricardo – RODRÍGUEZ, Francisco. *Venezuela Before Chávez: Anatomy of an Economic Collapse*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 2014. 482 s. ISBN 978-0-271-05631-9

KLINE, F. Harvey – WADE, J. Christine - WIARDA J. Howard. *Latin American Politics and Development*. 9. vyd. New York: Routledge, 2018. 528 s. ISBN 978-0-4299-7467-0

KOVALIK, Dan – STONE, Oliver. *The Plot To Overthrow Venezuela*. New York: Hotbooks publishing, 2019. 240 s. ISBN 978-1-5107-5073-9

KOZLOFF, Nikolas. *Hugo Chávez: Oil, Politics, and the Challenge to the U.S.*. New York, N.Y.: Palgrave macmillan, 2007. 268 s. ISBN 978-1-4039-7315-3

RABE, Stephen. *The Road to OPEC. United States Relations with Venezuela, 1919-1976*. Austin. USA: University of Texas Press, 1982. 262 s. ISBN: 978-1-4773-0179

SALAS, M. Tinker. *The Enduring Legacy: Oil, Culture, and Society in Venezuela*. 7. vyd. Durham, London: Duke University Press, 2009. 324 s. ISBN 978-0-8223-9223-1

TRAVER, H. Michael – FREDERICK, C. Julia. *The History Of Venezuela*. London: Greenwood Press, 2005. 217 s. ISBN: 0-313-33525-7

WILPERT, Gregory. *Changing Venezuela By Taking Power: The History and Policies of the Chievez Goernment*. London: Verso, 2007. 322 s. ISBN: 978-1-84467-552-4

Elektronické zdroje

AKEE, Randall. Voting and Income. In: *econofact.org* [online]. Los Angeles: University of California, 7 február 2019. [cit. 2020-04-05]. Dostupné na: <https://econofact.org/voting-and-income>

ALVAREZ Johannes – FIORITO James. *Ethics of Development in a Global Environment: Venezuelan Oil Unifying Latin-America*. [online]. 1.vyd. Stanford: Stanford University. June 2, 2005. 40 s. [cit 2020-01-29] Dostupné na: <https://www.scribd.com/document/72930510/Venezuelan-Oil-Unifying-Latin-America>

A Short History of Oil Development in Venezuela. In: *Venezuela Up to Date* [online]. strana 9, roč. 9, č. 8 – september 1959. [cit. 2020-01-25] Dostupné na : <https://books.google.sk/books?id=ZcIXEPWHR98C&pg=PP3&dq=venezuela+oil+history&hl=sk&sa=X&ved=0ahUKEwi8jPrznOjnAhXF1wKHaoCDUsQ6AEIKDAA#v=onepage&q=venezuela%20oil%20history&f=false>

BAHAR, Daniel. Chavismo Is the Worst of All Sanctions: The Evidence Behind the Humanitarian Catastrophe in Venezuela. In: *Brookings Institution* [online]. 2019. [cit. 2020-04-30] Dostupné na: <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2019/05/22/chavismo-is-the-worst-of-all-sanctions-the-evidence-behind-the-humanitarian-catastrophe-in-venezuela/>

Chávez: Venezuela to exit IMF, World Bank. In: *nbcnews* [online]. 2007. [cit. 2020-04-30] Dostupné na: http://www.nbcnews.com/id/18406119/ns/world_news-venezuela/t/chavez-venezuela-exit-imf-%20world-bank/#.XsDnyGgzZPZ

Electoral Observations in the Americas Series, No. 30: Electoral Observation Venezuela, 2000. In: *oas.org* [online]. Washington, D.C.: UPD publications of the General Secretariat of the Organization of American States, 2002. 89 s. [cit. 2020-04-04]. Dostupné na: http://www.oas.org/sap/publications/2000/moe/venezuela/pbl_30_2000_eng.pdf

FAIOLA, Andrea – DEYOUNG, Keren. In Venezuela, Russia Pockets Key Energy Assets in Exchange for Cash Bailouts. In: *Washington Post*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-25]

Dostupné na: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/in-venezuela-russia-pockets-key-energy-assets-in-exchange-for-cash-bailouts/2018/12/20/da458db6-f403-11e8-80d0-f7e1948d55f4_story.html

GILL, M. Timothy. The us has covertly suppose the venezuelan opposition for years. In: *washingtonpost*. [online]. Február 2020. [cit. 2020-06-04]. Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2019/02/19/the-u-s-has-covertly-supposed-the-venezuelan-opposition-for-years/>

HERBST, E. John – MARCZAK, Jason: Russia's intervention in Venezuela: What's at stake?. In: *Atlanticcouncil*. [online]. September 2019. [cit. 2020-04-26] Dostupné na: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/russias-intervention-in-venezuela-whats-at-stake/>

How Chávez and Maduro Have Impoverished Venezuela. In: *The Economist* [online]. 2017. [cit. 2020-04-26] Dostupné na: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2017/04/06/how-chavez-and-maduro-have-impoverished-venezuela>

KAPLAN, Stephen – PENFOLD, Michael. China-Venezuela Economic Relations: Hedging Venezuelan Bets with Chinese Characteristics. In: *Wilsoncenter* [online]. 2019. [cit. 2020-04-26] Dostupné na: <https://www.wilsoncenter.org/publication/china-venezuela-economic-relations-hedging-venezuelan-bets-chinese-characteristics>

LOWENTHAL, F. Abraham – SMILDE, Daniel. Venezuela Is There a Way Out of this Tragic Impasse?. In: *Woodrow Wilson Center* [online]. 2019. [cit. 2020-04-27] Dostupné na: <https://www.wilsoncenter.org/article/venezuela-there-way-out-its-tragic-impasse>

MAMDOUH, G. Salameh. China's Oil "Adventure" into Venezuela. In: *International Association for Energy Economics*. [online]. 2011. [cit. 2020-04-27] Dostupné na: <https://www.iaee.org/newsletter/issue/18>

MCBETH, B. Stephen. *Juan Vicente Gómez and the Oil Companies in Venezuela, 1908–1935* [online]. Vyd. 49. Cambridge: Cambridge University Press. Cambridge Latin American Studies, 2002. 292 s. ISBN 978-0-5218-9218-6 Dostupné na: doi:10.1017/CBO9780511523939

MONALDI, Francisco a kol. Political Institutions, Policymaking Processes, and Policy Outcomes in Venezuela. In: *Inter-American Development Bank Research Paper Series*. [online]. 2016. [cit. 2020-05-01] Dostupné na: <http://www.iadb.org/publications/>

PENFOLD-BECERRA, Michael. *Clientelism and Social Funds: Evidence from Chávez's Misiones* [online]. 4. vyd. Miami: Cambridge University Press, 2007, 22. s. [cit. 14.3. 2020] Dostupné na: www.jstor.org/stable/30130824..

RODRÍGUEZ, Francisco. Sanctions and the Venezuelan Economy: What the Data Say. In: *Torino Economics* [online]. Jún 2019. [cit. 2020-04-29].Dostupné na: <https://torinocap.com/wp-content/uploads/2019/06/Sanctions-and-Vzlan-Economy-June-2019.pdf>

SMITH, Caren. The Most Complicated Debt Restructuring in History. In: *Financial Times*. [online]. Apríl 2019. [cit. 2020-04-22] Dostupné na: <https://ftalphaville.ft.com/2019/04/12/1555051455000/The-most-complicated-debt-restructuring-in-history/>

TESKE, C.C. The Oil Factor in Hugo Chávez's Foreign: Policy Oil Abundance, Chavismo and Diplomacy [online]. Leiden University, 2018. 65 s. [cit. 2020-05-01]. Dostupné na: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/64277/RMLAS%20thesis%20final%20and%20approved%20version%20-%20The%20Oil%20Factor%20in%20Hugo%20Ch%C3%A1vez%27s%20Foreign%20Policy%20-%20C.C.%20Teske.pdf?sequence=1>.

TRINKUNAS, Harold - McCOY, Jennifer. Observation Of The 1998 Venezuelan Elections. In: *cartercenter*. Atlanta, Ga.: Latin American and Caribbean Program, 1999. 85 s. [cit. 2020-03-30] Dostupné na: <https://www.cartercenter.org/documents/1151.pdf>

U.S. Imports from Venezuela of Crude Oil and Petroleum Products. In: *U.S. Energy Information Administration*. [online] Apríl 2020. [cit. 2020-05-01].Dostupné na: <https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=MTTIMUSVE1&f=M>

Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: *Congressional Research Service* [online]. Marec 2020. [cit. 2020-04-22] Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov/R44841>

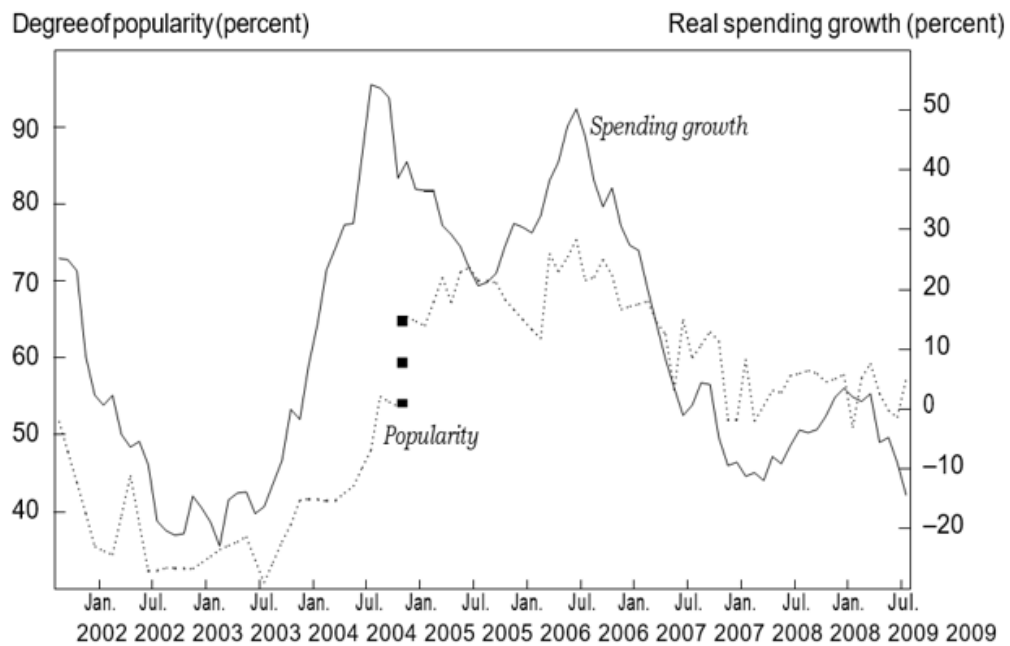
Venezuela Facts and Figures. In: Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC). [online]. 10 s. [2020-05.01]. Dostupné na: https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/171.htm

Venezuelan President Meets Iraq's Saddam, Attacking US. In: *People's Daily* [online]. Január 2001. [cit. 2020-04-29] Dostupné na: http://en.people.cn/english/200008/11/eng20000811_47970.html

Zoznam príloh

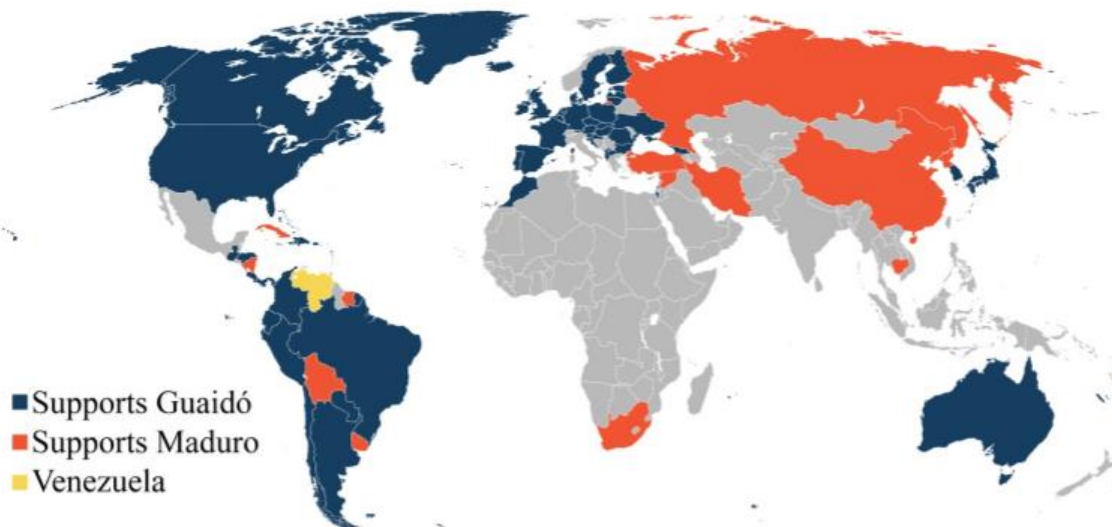
Príloha č.1: Rast vládnych výdavkov vo vzťahu k popularite Huga Cháveza.....	41
Príloha č.2: Štáty podporujúce Guaidá a štáty podporujúce Madura.....	41
Príloha č.3: Úroveň HDP Venezuely v rokoch 2011-2019.....	42
Príloha č.4: Produkcia ropy vo Venezuele a jej importy do USA.....	42

Príloha č.1: Rast vládnych výdavkov vo vzťahu k popularite Huga Cháveza v rokoch 2001-2009

Zdroj: Corrales, J. and Penfold, M., n.d. (2011): *Dragon In The Tropics*. Washington, D.C.: The Brookings Institution. ISBN 978-0-8157-0497-3

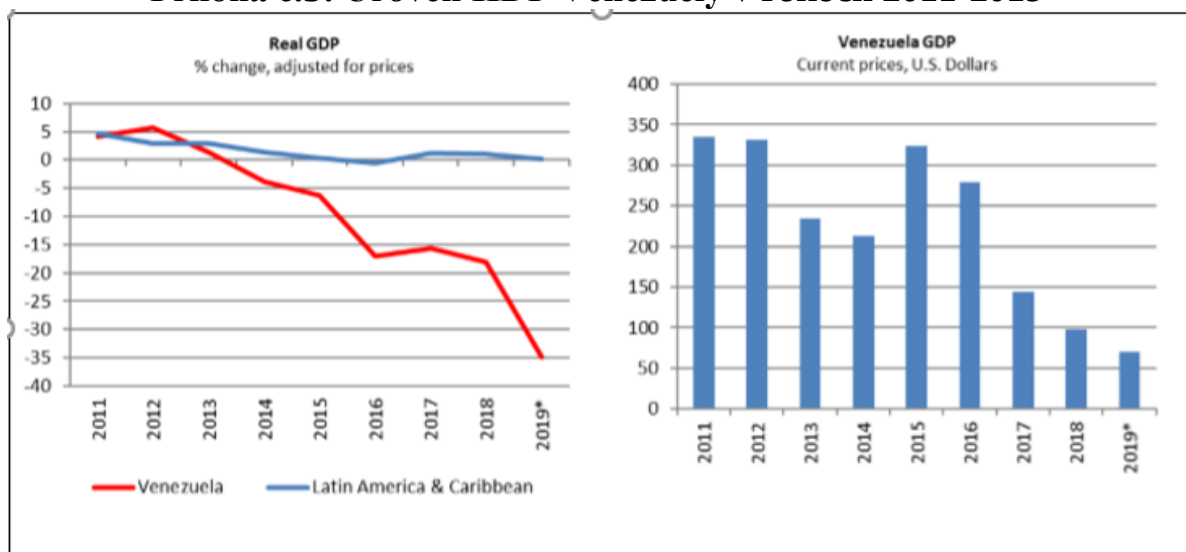
Príloha č.2: Štáty podporujúce Guaidá (modrá) a štáty podporujúce Madura (oranžová)

Zdroj: Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service (online).

Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov> R44841

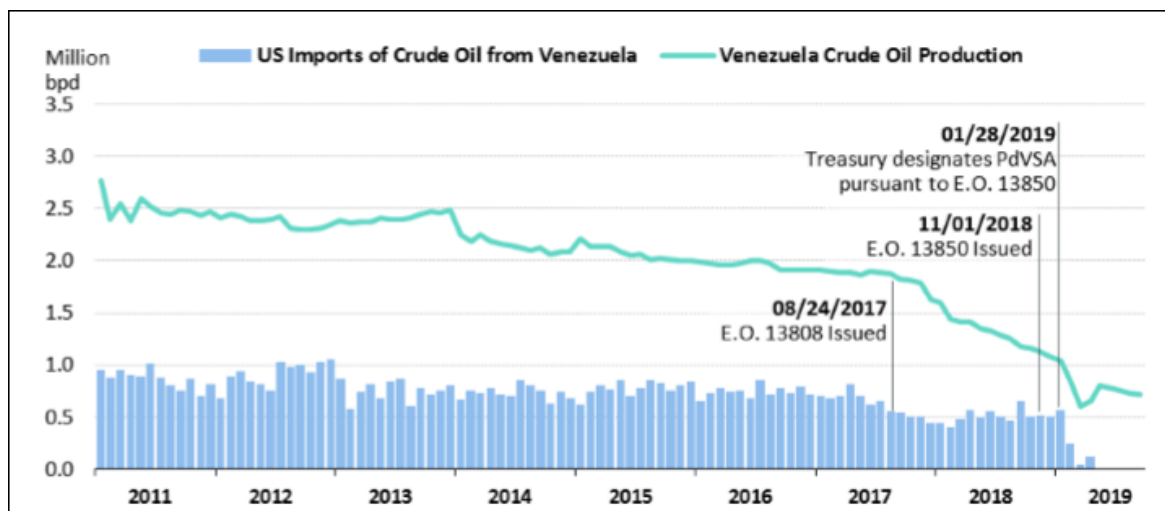
Príloha č.3: Úroveň HDP Venezuely v rokoch 2011-2019

Zdroj: Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service (online).

Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov R44841>

Príloha č.4: Produkcia ropy vo Venezuele a jej importy do USA

Zdroj: Venezuela: Background and U.S. Relations 2020. In: Congressional Research Service (online).

Dostupné na: <https://crsreports.congress.gov R44841>